

G. Radbruch

FÜNF MINUTEN RECHTSPHILOSOPHIE

Г. Радбрух

П'ЯТЬ ХВИЛИН ФІЛОСОФІЇ ПРАВА

(Передрук тексту оригіналу та друк перекладу здійснено з дозволу видавництва C. F. Müller Juristischer Verlag GmbH (Heidelberg). Переклад В. С. Бігуна за: Fünf Minuten Rechtsphilosophie // Radbruch Gustav. Gesamtausgabe. Hrsg. von Arthur Kaufmann. – Heidelberg: Müller, Juristischer Verlag. – Band 3. Rechtsphilosophie. – 3 Bearb. von Winfried Hassemer. – 1990. – S. 78-79. Вперше опубліковано в: Rhein-Neckar-Zeitung (Heidelberg). – 1945. – 12. September)

Erste Minute

Befehl ist Befehl, heißt es für den Soldaten. Gesetz ist Gesetz, sagt der Jurist. Während aber für den Soldaten Pflicht und Recht zum Gehorsam aufhören, wenn er weiß, daß der Befehl ein Verbrechen oder ein Vergehen bezweckt, kennt der Jurist, seit vor etwa hundert Jahren die letzten Naturrechtler unter den Juristen ausgestorben sind, keine solche Ausnahmen von der Geltung des Gesetzes und vom Gehorsam der Untertanen des Gesetzes. Das Gesetz gilt, weil es Gesetz ist, und es ist Gesetz, wenn es in der Regel der Fälle die Macht hat, sich durchzusetzen.

Diese Auffassung vom Gesetz und seiner Geltung (wir nennen sie die positivistische Lehre) hat die Juristen wie das Volk wehrlos gemacht gegen noch so willkürliche, noch so grausame, noch so verbrecherische Gesetze. Sie setzt letzten Endes das Recht der Macht gleich, nur wo die Macht ist, ist das Recht.

Zweite Minute

Man hat diesen Satz durch einen anderen Satz ergänzen oder ersetzen wollen: Recht ist, was dem Volke nützt.

Das heißt: Willkür, Vertragsbruch, Gesetzwidrigkeit sind, sofern sie nur dem Volke nützen, Recht. Das heißt praktisch: was den Inhaber der Staatsgewalt gemeinnützig dünkt, jeder Einfall und jede Laune des Despoten, Strafe ohne Gesetz und Urteil, gesetzloser Mord an Kranken sind Recht. Das kann heißen: der Eigennutz der Herrschenden wird als Gemeinnutz angesehen.

Und so hat die Gleichsetzung von Recht und vermeintlichem oder angeblichem Volksnutzen einen Rechtsstaat in einen Unrechtsstaat verwandelt.

Nein, es hat nicht zu heißen: alles was dem Volke

Перша хвилина

“Наказ є наказ”, – говорять солдатам. “Закон є закон”, – говорять правники. Водночас якщо для солдата обов’язок та право на підпорядкування перестає діяти, коли він дізнається, що наказ має на меті вчинення злочину чи правопорушення, то правникам уже століття після того, як серед них не залишилося жодного зачинателя природного права не знайомі подібні винятки щодо дії закону та підпорядкування йому законослухняних громадян. Закон має силу, оскільки це – закон, а це – закон, якщо в більшості випадків він може бути реалізованим через застосування сили.

Таке розуміння закону та його дії (яке ми називаємо позитивістським вченням) зробило правників, як і весь народ, беззахисними супроти свавільних, страшних та злочинних законів. Врешті решт воно ототожнює право і силу: право є лише там, де є сила.

Друга хвилина

Цей принцип забажали доповнити або замінити таким чином: правом є те, що корисне народу.

Це означає, що свавілля, порушення договору, протизаконність є правом, якщо цим приноситься благо народу. Практично це означає, що правом є те, що той, у чіх руках державна влада, вважає загальнокорисним, будь-яка несподівана ідея чи примха деспота, покарання без суду і слідства, незаконне умертвіння хворих. Це також може означати, що самокорисність влади розглядається як загальне благо. Й відтак урівнювання права з оманливим чи так званим народним благом перетворює правову державу на неправову.

Ні, стверджувати, що “все, що корисне народу

nützt, ist Recht, vielmehr umgekehrt: nur was Recht ist, nützt dem Volke.

Dritte Minute

Recht ist Wille zur Gerechtigkeit. Gerechtigkeit aber heißt: ohne Ansehen der Person richten, an gleichem Maße alle messen.

Wenn die Ermordung politischer Gegner geehrt, der Mord am Andersrassigen geboten, die gleiche Tat gegen die eigenen Gesinnungsgenossen aber mit den grausamsten, entehrendsten Strafen geahndet wird, so ist das weder Gerechtigkeit noch Recht.

Wenn Gesetze den Willen zur Gerechtigkeit bewußt verleugnen, z. B. Menschenrechte Menschen nach Willkür gewähren und versagen, dann fehlt diesen Gesetzen die Geltung, dann schuldet das Volk ihnen keinen Gehorsam, dann müssen auch die Juristen den Mut finden, ihnen den Rechtscharakter abzusprechen.

Vierte Minute

Gewiß, neben der Gerechtigkeit ist auch der Gemeinnutz ein Ziel des Rechts. Gewiß, auch das Gesetz als solches, sogar das schlechte Gesetz, hat noch immer einen Wert – den Wert, das Recht Zweifeln gegenüber sicherzustellen. Gewiß, menschliche Unvollkommenheit läßt im Gesetze nicht immer alle drei Werte des Rechts: Gemeinnutz, Rechtssicherheit und Gerechtigkeit, sich harmonisch vereinigen, und es bleibt dann nur übrig abzuwägen, ob dem schlechten, dem schädlichen oder ungerechten Gesetze um der Rechtssicherheit willen dennoch Geltung zuzusprechen, oder um seiner Ungerechtigkeit oder Gemeinschädlichkeit willen die Geltung zu versagen sei. Das aber muß sich dem Bewußtsein des Volkes und der Juristen tief einprägen: es *kann* Gesetze mit einem solchen Maße von Ungerechtigkeit und Gemeinschädlichkeit geben, daß ihnen die Geltung, ja der Rechtscharakter abgesprochen werden muß.

Fünfte Minute

Es gibt also Rechtsgrundsätze, die stärker sind als jede rechtliche Satzung, so daß ein Gesetz, das ihnen widerspricht, der Geltung bar ist. Man nennt diese Grundsätze das Naturrecht oder das Vernunftrecht. Gewiß sind sie im Einzelnen von manchem Zweifel umgeben, aber die Arbeit der Jahrhunderte hat doch einen festen Bestand herausgearbeitet, und in den sogenannten Erklärungen der Menschen- und Bürgerrechte mit so weitreichender Übereinstimmung gesammelt, daß in Hinsicht auf manche von ihnen nur noch gewollte Skepsis den Zweifel aufrechterhalten kann.

– це право” не можна, радше має бути навпаки: “лише те, що є правом – корисне народу”.

Третя хвилина

Право – це воля до справедливості. Справедливість, втім, означає: судити не зважаючи на особу людини й за однаковим масштабом щодо всіх.

Коли схвалюють вбивство політичних противників, дозволяють вбивати представників іншої раси, а за такі ж злочини проти своїх однодумців карають найбільш страшними та принижуючими гідність покараннями, то це не є ані справедливостю, ані правом.

Якщо закони свідомо заперечують волю до справедливості, наприклад, свавільно надаючи чи відмовляючи в правах людині, то такі закони є недійсними, то народ не зобов'язаний підпорядковуватися їм, а правники повинні віднайти мужність не визнавати їхнього правового характеру.

Четверта хвилина

Звісно, що поруч із справедливістю, метою права є й загальне благо. Звісно, що закон сам по собі, і навіть поганий закон, має цінність, яка полягає у його здатності протиставити непевності право. Звісно, що недосконалість людини не завжди дозволяє гармонійно поєднати в законі усі три цінності – загальне благо, правову певність (стабільність) і справедливість, й залишається лише вибирати між тим чи погоджуватися заради правопевності на дію поганого, шкідливого чи несправедливого закону чи відмовляти йому в дії, враховуючи його несправедливість і загальношкідливість. Але народ та правники повинні чітко усвідомити, що хоча й *можуть* існувати закони, які є в значній мірі несправедливі й шкідливі суспільству, їм слід відмовити в дії, у визнанні їхнього правового характеру.

П'ята хвилина

Отож, існують правові принципи більш авторитетні за будь-який правовий припис, і закон, що їм суперечить не має сили. Такі загальні принципи називають природним правом або розумним правом. Кожен з них окремо породжував сумніви, але впродовж століть було закладено їх тверду основу й за загальною згодою їх було закріплено в так званих деклараціях основних і громадянських прав людини; відтак більшість з них вже не викликає сумнівів.

Мовою віри ті самі ідеї знайшли закріплення у таких висловлюваннях з Біблії: з одного боку, вам слід підпорядковуватися владі, що стоїть над

In der Sprache des Glaubens aber sind die gleichen Gedanken in zwei Bibelworten niedergelegt. Es steht einerseits geschrieben: Ihr sollt gehorsam sein der Obrigkeit, die Gewalt über euch hat. Geschrieben steht aber andererseits auch: ihr sollt Gott mehr gehorchen als den Menschen – und das ist nicht etwa nur ein frommer Wunsch, sondern ein geltender Rechtssatz. Die Spannung aber zwischen diesen beiden Worten kann man nicht durch ein drittes lösen, etwa durch den Spruch: Gebet dem Kaiser was des Kaisers und Gott was Gottes ist – denn auch dieses Wort läßt die Grenzen im Zweifel. Vielmehr: es überläßt die Lösung der Stimme Gottes, welche nur angesichts des besonderen Falles im Gewissen des Einzelnen zu ihm spricht.

вами, а з другого – вам слід слухатися Бога більше, ніж людини. І це не лише благий намір, але й діючий правовий принцип. Втім суперечність між цими положеннями неможливо вирішити з допомогою третього висловлювання, як-от сентенції “Цісарю – цісареве, а Богу – Богове”, оскільки навіть воно залишає сумніви щодо критеріїв розмежування. Більш того, рішення віддається гласу Божому, котрий лише в особливих випадках пробуджує совість індивіда.

G. Radbruch

ПЯТЬ МИНУТ ФИЛОСОФИИ ПРАВА

В переведенной газетной статье сентября 1945 года выдающегося немецкого философа права Густава Радбруха (1878-1949) лаконично излагаются его взгляды на проблему противостояния между “несправедливыми законами” и справедливостью. Хотя такие законы и могут существовать, как это подтверждает двенадцать лет нацистского режима, проблема противостояния должна быть решена в пользу справедливости: “что хотя законы, в значительной мере несправедливые и наносящие ущерб обществу и могут существовать, им следует отказывать в действии и в признании их правового характера”.

G. Radbruch

FIVE MINUTES OF PHILOSOPHY OF LAW

The translation into the Ukrainian language of the September 1945 newspaper article by the prominent German philosopher of law Gustav Radbruch (1878-1949) presents a brief but concise account of his views on the conflict between “unjust laws” and justice. Although such laws may be exist, as it was proved in the time of twelve years of the Nazi regime, the conflict should be solved in favor of justice: the laws that are “unjust to a considerable degree and harmful to the society” should be devoid of validity and the recognition of their legal character.